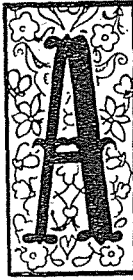

Düşünen Gençlik

NESİLLER ve KİTAPLAR

Necat BİRİNCİ

sırlardan beri Türklüğün zihni yapısına şekil veren, düşünce tarzını çizen ve bu şekil ve düşünce tarzı çerçevesi içinde yaşama şeklini düzenleyen kitaplara şöyle bir göz atacak olursak, bunların, araya hiç bir kesinti girmeksizin, rahatlıkla Uygur devresine kadar çıktığı görülür. Daha önceki devre olan Göktürk devresi, kültür hayatımızın temelini teşkil etmesi bakımından önemli ise de elimizde mevcut eserler (Göktürk Kitabeleri), Türklüğün zihni yapısından ve psikolojisinden ziyade, hayat karşısında aldığı tavrı ifade etmesi ve yaşanan bir hayatın anlatılması şeklinde olduklarından üzerlerinde durmayacağız. Mevzumuz, yazıldıktan sonra nesillere yol çizen eserlerdir.

Bu mahiyette olan eserlerin öncüleri, Budizm ve maniheizmi kabul eden ve hayatlarını bu dinlerin icaplarına göre düzenleyen Uygur Türklerinin gerek tercüme ve gerek telif eserleridir. Bu eserler 1900 Yılında sonra Turfan bölgesinde yapılan kazılar neticesinde bulunmuş ve Türkische Turfan-Texte (1) adı altında on cilt olarak neşredilmiştir. Bu eserlerin muhtevalarına dikkat edilecek olunursa, o zamana kadar hayata dönük olarak, göçebe bir hayat yaşayan Türk milletinin, yeni girmeye başladığı dinlerin tesiri ile toprağa yerleşmeye başladıkları ve hayatın karşısında pasif, içe dönük bir tavır takındıkları görülür. Bu içe dönüklü ve mânevi hayat zenginliği, Vedaların (2) tesirinde, kendi vücutlarını inkâra kadar varmış ve Nirvanaya (3) ulaşmak için onu fedayı göze almışlardır.

Türkler, yeni girdikleri dinlerin tesiri altında eski hasletlerini yavaş yavaş terk etmeğe ve yeni bir medeniyetin dairesinde, hayatlarını yeni baştan düzenlemeğe başladıkları bir sırada Talas ırmağı boyunca Araplar ve Çinliler arasında 751 senesinde ya-

1. Türkçe Turfan metinleri.
2. Veda kelimesinin manası gökte nur saçağ demektir. Dini törenlerde ve kurban merasimlerinde okunacak duaların yazıldığı kitaplara da bu ad verilir.
3. Ruhun huzur ve sükûna erişmesi demektir.

pılan savaş vuku bulmuştur. Bu savaşın Türk-medeniyyet tarihindeki yeri önemlidir. Çünkü Türkler ilk defa olarak bu tarihte İslâmiyyet ile yakinen karşılaştılar (4)

Mensup oldukları Budizm ve Maniheizm dinlerinin kendilerine verdiği manevi hayat disiplininin daha mükemmelini ve aynı zamanda bu dinlerin yasakladığı, fakat Türkün daha önceki hayatının başlıca vasfı olan bazı hususiyetleri İslâmiyyette bulan Türkler, mıkna-tısın cezbesine kapılan zerrelere gibi Kûran-ı Kerim etrafında toplanmaya başladılar.

Bu devreden sonra Türklüğün zihni yapısını ve düşünce tarzını yeni bir kitap şekillendirmeye başladı. Fakat bu kitap telif veya tercüme bir eser değil, Allâhın (c.c) insanlara en büyük nimeti olan Kurân-ı Kerim'dir.

Göktürk devresinde tamamiyle tabiatın içinde ve onun şartlarına göre yaşayan Türkler, Uygur devresinde tam manevi hayata yönelmişler ve maddeyi inkâra gitmişlerdir. Bu iki uç disiplini alan Türkler, artık maddî ve manevî hayatın ilâhî bir elde organize edilmiş şekli olan İslâmiyyeti kavrayabilecek olgunluğa gelmişlerdi.

Türkler, İslâmiyyeti kabul ettikten sonra yeni bir medeniyyetin dairesine girmeğe başladılar. Bu medeniyyetin esasını teşkil eden Kurân-ı Kerim'in verdiği ilham, Türklerin düşünce tarzı ve yaşayış şekillerinin asıl kaynağını teşkil etmiştir. Bu kaynak etrafında gelişmeye başlayan Türk düşüncesi ise on birinci yüzyıldan itibaren vermeye başladığı eserlerle nesilleri birleştirmeye, onların fikri yapısını şekillendirmeye başlar.

Bu eserlerden bazılarının tesir sahası ve sürekliliklerini gözden geçirelim:

İlk eser olarak Ahmet Yesevi hikmetleri görülür. Başlı başına bir mektep olan bu hikmetler 13. yüzyılda Orta Asya göçebelerinin dinî terbiyeleri üzerinde son derece tesirli olmuştur.

İkinci olarak göreceğimiz eser

Mevlâna Celâleddin'in Mesnevi'sidir. Bu eser, Farsça yazılmış olmasına rağmen, yazıldığı devir olan 13. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar nesillerin üzerinde tesir icra etmiş ve aydın zümrenin ilk kültürel - temel taşı vazifesini görmüştür.

Mevlâna'dan daha sonra olmakla beraber (13. yüzyıl sonu, 14. yüzyıl başı) onunla aynı paralelde olan Yunus Emre'nin divânı bugün dahi halkımızın kapısını açtığı bir mektep durumundadır.

Halkımızın, yine 15. yüzyıldan beri eskimeyen iki mektebi daha vardır ki bunlar Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i ve Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye'sidir.

Başta hak kitap Kur'an-ı Kerim olmak üzere isimlerini verdediğimiz bu ve bu bundan başka birçok ilmi ve tasavvufi eserlerin terbiyesi altında kurulan kültür ve medeniyyet, Türklerin kurmuş oldukları kültür ve medeniyyetlerin en süreklisi ve zenginidir. Bu devrenin bütün kurumları Türklerin, İslâmi esaslara uygun olarak kurduğu yaşayış tarzına göre düzenlenmiş ve bu yaşayışın ifadesini almıştır. Bu ifadeyi Divan şiirinde, mimaride, çinilerde, minyatür sanatında, askerlik teşkilâtında ve hukuk sahasında görmek mümkündür.

Asırlarca ana kültür kitaplarının ışığı altında tekâmülünün zirvesine varan maddî ve manevî Osmanlı kültür ve medeniyyeti tam bir biçimlenme ile klâsik şekline vardı. Son şeklini alan bu hayat tarzının içine, önce siyasi münasebetler kurulan ve daha sonra kültür sahasında da tesirini göstermeye başlayan batı medeniyyetinin bazı unsurları 19. yüzyılın ortasından itibaren girmeye ve Osmanlı cemiyeti içinde kendisine yer etmeye başlamıştır. Belirli bir sistem dahilinde olmayan ve halk tarafından asla benimsenmeyen bu tesirler, esasen bir fikrin desteğinde olmayıp, sadece heves ve şekilde benzeme hüviyetindeydi. Fakat bu heves ve şekilde benzeme, klâsik şeklini alan bu medeniyyetin temellerini kemirmekten de geri kalmamıştır.

Bu devrenin en bariz vasfı, cemiyet hayatındaki eski kıymetlerin çözülmüşü ve bu çözülen kıymetler arasında batı kültür ve medeniyyetinin sahillerimize vuran kıvrımlarının sokulmasıdır.

Türkler, yeni bir medeniyyet değişikliğinin eşiğine sürüklenmiştir. Fakat bu sürüklenme, asla Türklerin İslâm medeniyyeti dairesine girişinde olduğu gibi kat'i ve isteyerek olmamıştır. Çünkü, her şeyden evvel dinlerin çatışması şekline giren bu yaklaşımda kendi öz kültür kaynaklarını reddeden Türk aydını, Hristiyan dinini esas alan batı kültür ve medeniyyet kitaplarını da bir anda kabul yoluna gidememiştir. Yıkılan dünya ile yavaşlayan dünya, içimizde bir kültür ve medeniyyet yığını meydana getirmiştir.

Bu noktada başlayan kültür ve medeniyyet krizi bugüne kadar devam edegildiği halde arada bazı dinî ve millî kültürümüzü ifade eden eserler verilmiş ve kısmî de olsa zamanlarının nesillerini etraflarında toplayabilme kudretini bulabilmişlerdir.

Bu kısmî uyanışın en önemli iki şahsiyeti Mehmed Akif ile Yahya Kemal'dir.

Fakat bugün için aydınlarımızı etrafında toplayan, onların düşüncelerine şekil veren bir kitap gösterilemeyeceği gibi, eski kültürümüzün kaynakları susturulmak istenmekte ve pınarları kurutulmaktadır. Kafalar sadece ve sadece gazete köşelerinin verdiği sathi bilgi ile beslenmekte ve onlar kültürün esas kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Bu böyle devam ettikçe aydınlarımız, dinî ve millî kültür kaynaklarımızdan beslenen halkımız (5) ile asla bir paralele girmeyecek ve aralarında dolmayacak bir uçurum devam edip gidecektir.

4. Türklerin, daha Hz. Ömer zamanında İslâmiyyet dairesine girmeğe başladığı da söylenir. Hilâfet ordusunun menkıbeleri ve Türklerin fazileti. Yazan : le-Cahiz, çeviren : Ramazan Şeşen.

5. Başka bir yazımızda halkımızın dinî ve millî kültürümüzden ne şekilde beslendiklerini izaha çalışacağız.